

TÜRKİYE PSİKIYATRI DERNEĞİ CİNSİYET AYRIMCILIĞI, CİNSEL ŞİDDET VE TACİZE KARŞI POLİTİKA BELGESİ

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler kadınlara yönelik şiddeti “*kamusal ya da özel yaşamda ortaya çıkan, kadınlara fiziksel, cinsel ya da ruhsal zarar ya da acı çektirmeyle sonuçlanan ya da sonuçlanması muhtemel olan eylemlerle tehdit etmek, zorlamak ve özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakmak da dâhil, cinsiyete dayalı şiddet eylemleri*” olarak tanımlamaktadır. Kadına yönelik şiddetin temel nedeni, erkek egemen sistem içinde erkeklerin kadınları kontrol altına alma ve kadınların yaşamını ve yaşam alanlarını kendi koydukları kurallara göre düzenleme isteğidir. Doğumlarından itibaren kadınlar, tüm yaşamları boyunca toplumun kendileri için biçtiği rollere uyma, terbiye edilme, denetim altına alınma amacıyla şiddete maruz kalmaktadırlar.

Birleşmiş Milletler’in dokuz temel insan hakları sözleşmesinden biri olan “*Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*” özellikle kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini odağına alır. Uluslararası kadın hakları yasası olarak da kabul edilen bu sözleşme 1985’te imzalanmış, 1986’da yürürlüğe konmuştur.

Bir diğer sözleşme uluslararası alanda kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetle ilgili ilk bağlayıcı belge olma özelliği taşıyan “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi*”, diğer adıyla “*İstanbul Sözleşmesi*”dir. İstanbul’da imzalandığı için bu şekilde anılmaktadır. İmzacısı olan ülkelere, fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal şiddet türlerini önlemek için gerekli yasal önlemleri alma yükümlülüğü getiren sözleşme, 11 Mayıs 2011’de imzalanmış, 25 Kasım 2011’de TBMM’de kabul edilmiş, 1 Ağustos 2014’te de yürürlüğe girmiştir. 19 Mart 2021 tarihinde 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3’üncü maddesi gereği feshedilmesine ve Türkiye Cumhuriyeti bakımından sona erme tarihinin 1 Temmuz 2021 olarak tespit edilmesine karar verilmiştir. İstanbul Sözleşmesi kadına yönelik şiddetin tarihten gelen ve eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğunu ve şiddetin önlenmesinde temel unsurun kadın-erkek eşitliğinin sağlanması olduğunu vurgular. Ayrıca sözleşmenin açıklayıcı kitapçığında da, “*Şiddetin toplumsal ve kültürel yapılarda, normlarda ve değerlerde derin kökleri vardır ve sürüp gitmesinin temelinde de inkâr ve suskunluk kültürü yatmaktadır*” denilmektedir. Sözleşme sadece kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadeleyi değil, aynı zamanda kadın-erkek eşitliği ilkesinin hayata geçirilmesini amaçlamaktadır. Medeni durumlarına bakılmaksızın tüm kadınları ve aile bireylerini şiddetten korumayı hedefleyen bu sözleşme, şiddete uğramış kişilerin haklarını korumaya yönelik önlemler alırken; cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim de dahil olmak üzere hiçbir ayrımcılık yapılmamasını öngörür; bütüncül politikaların bir parçası olarak veri toplama ve araştırma yapılmasını desteklemeyi de amaçlar.

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, kadına yönelik şiddet –özellikle yakın partner şiddeti ve kadına yönelik cinsel şiddet- temel bir halk sağlığı sorunudur ve kadının insan haklarının ihlalidir.

Veriler, dünya genelinde kadınların %35'inin yaşam boyu ya yakın partner şiddeti yaşadığı ya da partneri olmayan bir kişiden cinsel şiddet gördüğüne işaret etmektedir. Bir ilişki yaşamış olan kadınların yaklaşık %30'u, partneri tarafından uygulanan bir tür fiziksel ya da cinsel şiddet yaşadığını bildirmiştir. Tüm dünyada, kadın cinayetlerinin %38'i yakın ilişkide olunan bir partner tarafından işlenmiştir. Cinsel şiddet en çok erkekler tarafından kadınlara, çocuklara, lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsel yönelim çeşitliliğinin geniş yelpazesinde kimliğini deneyimleyen (LGBTİ+) bireylere karşı uygulanmaktadır. Gençler arasında şiddet de, flört şiddeti dahil, büyük bir sorundur. Cinsel taciz ve saldırının erkeklere yönelebilmesi ve aynı cinsten kişiler arasında gerçekleşmesi de mümkündür.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan bir ayrımcılık; hak ihlali ve suç olan cinsel şiddet ile farklı biçim ve düzeylerde, yaşamın her alanında olduğu gibi meslek yaşamımız ve meslektaşlarımız arasında da karşılaşmaktayız. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre cinsel şiddet; bir kişinin karşısındaki kişiyle arasındaki ilişki biçimi ne olursa olsun, o kişiden cinsel bir fayda ya da güç elde etme girişimi; sözle, bakışla ya da herhangi bir cinsel eylemle kişiye yaklaşma, kişinin cinselliği üzerinde baskı kurma gibi davranışları sosyal, psikolojik ya da fiziksel güç yoluyla karşı tarafa uygulamasıdır. Bilgi, beceri, deneyim ve konum hiyerarşisinden doğan üstünlüğü cinsel sınırları ihlal ederek kullanmak da bir cinsel şiddet türüdür. Cinsel istismar ve cinsel taciz hiyerarşik ilişkilerin hâkim olduğu kurumsal ortamlarda ve güç asimetrisi bulunan kişiler arasında meydana geldiğinde, tacize uğrayanların bunu dile getirmede yaşadıkları zorluklar nedeniyle, çoğu zaman görünmez kılınmakta ve hem kişi hem de kurumsal ortam bu durumdan zarar görmektedir. Cinsel şiddeti görmezden gelmek, basitleştirmek ya da sıradan bir soruşturma konusu kabul etmek suçu yaygınlaştırıp, saldırganı cesaretlendirmektedir.

Şiddet ve tacizin maruz bırakılan kişi ve toplum üzerindeki etkileri çok boyutludur. Bireysel olarak kişiyi etkilemesinin yanı sıra kişinin sosyal çevresini, iş, okul performansını da olumsuz etkiler. Maruz bırakılanın iş yerinde ya da okulda potansiyeline ulaşması engellenebilir, kariyer olanakları tehlikeye girebilir. İş yerinde şiddet ve taciz varlığında tanık konumundaki çalışanların motivasyonları ve iş yerine bağlılıkları azalır. İşe devamsızlık ve işten ayrılma/ yer değiştirme oranları artar, iş verimi düşer.

Yapılan bilimsel araştırmalar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çabaların hem kadın ruh sağlığı hem de toplum ruh sağlığı parametrelerini iyileştirdiğini; kadınların ve LGBTİ+ bireylerin şiddete maruz kalmasını büyük oranda azalttığını göstermektedir.

2. AMAÇ

Bu politika belgesinin temel amacı, cinsel şiddetin yaşanmadığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir meslek örgütünün yaratılmasına, meslek örgütüne psikiyatri topluluğu içinde bunları sağlamakla ilgili görev/sorumluluk verme ve mekanizmalar oluşturmaya katkıda bulunmaktır. Bu çerçevede cinsel taciz, cinsel saldırı ve kadına/LGBTİ+ bireylere, çocuklara yönelik her türlü şiddete karşı duyarlılık ve farkındalık yaratmayı, bunlara ilişkin tutum, davranış ve eylemleri engellemeyi, cinsel şiddete maruz kalanların kendilerini güvenle ve daha

açık ifade etmelerini ve güçlenmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

Şiddeti önleme, maruz kalanı koruma, olayın incelenerek değerlendirilmesive şiddetin sonlandırılmasına yönelik politika oluşturma bu belgenin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Ancak belgenin amacı, kişiler arasındaki ilişkileri sıkı bir disipline sokmak, rızaya dayalı ilişkileri önlemek, belirli bir cinsel ahlâkı dayatmak, cinsel içerikli her tür kişisel gerilim ve rahatsızlıkları resmi süreçlere dâhil etmek değildir.

3. KAPSAM

Bu politika belgesi, taraflardan en az birinin psikiyatri hekimi olması halinde, birbirlerine karşı ya da üçüncü kişilere karşı gerçekleştirdikleri her türlü cinsel taciz ve cinsel şiddet ile kadınlara, çocuklara ve LGBTİ+ bireylere yönelik her türlü şiddeti yer ve zaman sınırlaması olmaksızın kapsar.

4. DAYANAK

Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD) çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlayışı ortaya koymak amacıyla güden bu belge, Türkiye'nin 1985'te imzalayarak taraf olduğu Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW), 2003 yılında onayladığı İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'ni (Oviedo Sözleşmesi), 22 Haziran 2002'de TPD'nin 1. Olağanüstü Genel Kurulu tarafından onaylanan Ruh Hekimliği (Psikiyatri) Meslek Etiği Kuralları'nı, Temmuz 2005'te Montreal /Kanada'da gerçekleştirilen 17. Dünya Seksoloji Kongresi'nde sunulup kabul edilen Cinsel Haklar Bildirgesi'ni, 2011 yılında imzalanan Kadına Karşı Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) kararlarını, TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nı, TTB Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi, Cinsel Yönelim Eşitliği ve Sağlık Hizmetleri Bildirgesi'ni, 10 Haziran 2017 tarihli 68. TTB Büyük Kongresi'nde kabul edilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi'ni, 12 Nisan 2019 tarihli TPD Soruşturma, Kovuşturma ve Merkez Onur Kurulu Yönetmeliği'ni temel alarak TPD'nin bütün organlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olarak hareket edeceğini taahhüt eder.

5. CİNSİYET AYRIMCILIĞI, CİNSEL ŞİDDET VE TACİZE KARŞI POLİTİKA BELGESİ

Türkiye Psikiyatri Derneği tüm kurul ve organlarıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin toplumsal yaşamın her alanında temel bir sorun olduğu saptamasından hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlayışı hayata geçirmek ve bünyesinde eşitlikçi bir "iklimi" yaratmak için aşağıdaki faaliyetleri yapmayı taahhüt eder:

1. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla kendi üyelerine yönelik çalışmalar yapmak,
2. Ruh sağlığı çalışanlarının klinik uygulamalarında, bilimsel araştırma, toplantı ve yayın

süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı söz ve ifadeler kullanmaması, tutum ve davranışlar göstermemesi yönünde gerekli önlemleri almak,

3. Hem ruh sağlığı çalışanlarının hem de toplumun konferans, seminer, toplantı vb. etkinliklerle konuya ilişkin bilgilendirilmesine yönelik eğitici çalışmaların yapılmasını sağlamak,

4. Cinsel şiddet konusunu tek başına değil, cinsiyet eşitliği ve cinsiyetçi kültür sorununun bir parçası olarak ele almak,

5. TPD bünyesinde kadına yönelik şiddet, cinsel şiddetin her türü ile ilgili bilgilendirme, rehberlik ve sorun çözme konusunda çeşitli gereklilikleri yerine getirmek,

6. Türkiye Psikiyatri Derneği Soruşturma, Kovuşturma ve Merkez Onur Kurulu Yönetmeliğinde her türlü cinsel şiddet, cinsel taciz, cinsel saldırı ve toplumsal cinsiyete dayalı yıldırma (mobbing) mesleki etik kural ve ilkelere aykırı davranış olarak açıkça tanımlamak üzere gerekli değişiklikleri hazırlayarak ilk yapılacak Merkez Genel Kurulu'nun onayına sunmak.

7. Psikiyatri hekimlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini ihlal eden söz, tutum ve davranışları gösterdiklerine, toplumsal cinsiyete dayalı yıldırma (mobbing), cinsel şiddet ve /ya da taciz uyguladıklarına ilişkin iddiaların inceleneceği 'TPD Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi' oluşturmak,

8. TPD'nin farklı organlarında görev alan kadın hekimlerin sayısının erkek meslektaşları ile eşit temsili sağlayacak düzeyde artırılması için çalışmalar yürütmek ve desteklemek; bu bağlamda kadın hekimlerin dernek çalışmalarına ve yetkili kurullara katılımının önündeki engelleri ortadan kaldırmaya ve etkin katılımlarını özendirmeye yönelik mekanizmaları oluşturmak ve işletmek,

9. Bu amaçları yerine getirmek üzere Kadın ve Ruh Sağlığı Çalışma Birimi ile işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışmak.

6. TANIMLAR

Bu belgede geçen;

Başvurucu: Cinsel şiddete maruz kaldığı ya da tanık olduğu iddiasıyla TPD Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi'ne başvuran kişiyi,

Birim: TPD Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi'ni,

Şikayet edilen: Şiddet ve/ya da taciz uyguladığı iddia edilen kişiyi,

Tanık: Şiddete ve/ya da tacize tanık olan kişiyi tanımlar.

Toplumsal cinsiyet ile ilişkili tanımlar:

Biyolojik cinsiyet (sex, doğumda atanmış cinsiyet): Toplumsal olarak kişinin cinsiyetini belirlediği kabul edilerek doğumda sahip olunan üreme organlarına dayanılarak insanlara cinsiyet atanmaktadır. Doğumda tayin edilen cinsiyet yasal belgelerde geçerli cinsiyet olarak kabul edilmekte ve ailenin yetiştirme biçiminde belirleyici olmaktadır. Üreme organları dışında da birçok bedensel özellik de cinsiyetle ilişkilendirilmektedir. İnsanların, üreme organları da dahil, cinsiyetle ilişkilendirilen bu bedensel özellikleri açısından geniş bir çeşitlilik sergilediği bilinmektedir. İnsanların bir bölümü doğumda sahip oldukları bedensel yapılarıyla tıp tarafından kabul edilen ikili cinsiyet düşüncesi doğrultusunda erkek ve kadın özelliklerinin tümünü, bazı durumlarda bir cinsiyet atanmasını imkansız hale getirecek düzeyde, taşımayabilirler. Bu kişiler kendilerini interseks olarak adlandırabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet (gender): Kadınlık ve erkeklik rollerinin, yani ikili cinsiyet sisteminin toplumsal olarak kurulduğunu, kadın ve erkeklere atfedilen rol ve sorumlulukların, içinde yaşanılan tarihsel, toplumsal ve coğrafi koşulların bir ürünü olduğunu kabul eden cinsiyet tanımıdır. Biyolojik cinsiyetin yanında inşa edilmiş toplumsal rolleri de kapsamaktadır.

Cinsel yönelim: İnsanın düşünce, duygu ve davranışsal olarak cinsel açıdan çekim duyduğu cinsiyete göre tanımlanan özelliğidir.

Cinsiyet kimliği: Bir kişinin derinden hissettiği, içsel bir kız, kadın ya da dişi; oğlan, adam ya da erkek; erkek ve dişinin bir karışımı; ya da alternatif bir cinsiyette olma hissidir. İkili cinsiyet sistemi dâhilinde (*binary*) ya da ikili cinsiyet ile tanımlanamayan bir biçimde (*non-binary*) olabilir. Cinsiyet kimliğinin, kişi tarafından hiçbir cinsiyet kimliği tanımlaması yapılmamasını da içerecek şekilde, burada sayılandan daha geniş bir çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir.

Cinsel şiddet ile ilişkili tanımlar:

Ayrımcılık: Bir grup kişiye karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışlar bütünüdür. Hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etme, haklardan mahrum bırakma, kötü muameleden sözel ve fiziksel şiddete kadar çeşitli şekillerde olabilir. Ayrımcılığa maruz kalan kişiler, kişisel özellikleri yanında, dahil oldukları grubun tüm üyeleri için geçerli olduğu varsayılan özellikleri nedeniyle hedef olurlar. Ayrımcı tutumlar kişisel özelliklerden çok toplum içerisindeki iktidar ilişkilerinden, gruplar arası ilişkiden, sosyokültürel bağlamda şekillenen gruplar hiyerarşisinden köken alır.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık: Ayrımcılığın toplumsal cinsiyete dayalı önyargılardan temel alan biçimidir. İşe girişte, mesleki eğitim ve terfide ve çalışma şartlarında, biyolojik cinsiyet, cinsiyetle ilişkilendirilen bedensel özellikler, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsel yönelim nedeniyle bir kişi ya da gruba, aynı ya da benzer konumda olan diğer kişilere göre keyfi olarak eşit davranılmamasına, kişi ya da grubun mağdur edilmesine sebep olabilir. Cinsiyetçilik, heteroseksizm, heteronormativite, homofobi bu başlıkta yer alır.

Cinsiyetçilik: Cinsiyetlerin birbiri ile kesişmeyen özelliklere sahip olduğunu, (genellikle) erkeklerin güç ve kontrol odağı olmasının gerekli olduğunu öne süren, açık ya da örtük olabilen bir ayrımcılık türüdür.

Heteroseksizm: Heteroseksüelliğin yegâne cinsel yönelim olduğunu ileri süren, diğer cinsel yönelimleri yok sayan, baskılayan ya da aşağılayan ideolojidir. Kadınlara yönelik ayrımcılık olan cinsiyetçiliğin heteroseksüel olmayanlara yönelik halidir.

Heteronormativite: Heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/ evliliklerin sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür.

Homofobi: Genel anlamıyla heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlere ilişkin olumsuz duygu, tutum ve davranışlar olarak tanımlanır. Cinsiyetçilik ile yakın ilişkilidir.

Transfobi: Cinsiyet kimliği ya da cinsiyet ifadesi doğumda atanan cinsiyetiyle örtüşmeyen kişilere yönelik önyargı ve nefreti anlatır.

Cinsiyete dayalı şiddet (*violence against women*): Bir kadına kadın olduğu için yöneltilen şiddet ya da kadınları erkeklere kıyasla orantısız şekilde etkileyen şiddettir. Fiziksel, ruhsal ya da cinsel zarar ya da acıya neden olan eylemleri, bu tür eylemlere yönelik tehditleri, zorlamayı ve diğer özgürlükten mahrumiyetleri içerir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (*gender based violence*): Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uymayan kişiler, LGBTİ+ bireyler ve kadınlar ile erkekler arasında eşit olmayan güç ilişkilerine dayanan, yaygın bir şiddet ve taciz şeklidir. Genellikle heteroseksüel erkekler dışında kalan bireyleri hedef alır. Açıkça cinsel nitelikli söz ya da davranış içermeyebilir. Çekirdek özelliği kişiye cinsiyeti, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği nedeniyle yöneltilmesidir. Eşitsiz toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren söz ve eylemleri içerir.

Onay (rıza): Yasal olarak ve işlevsel olarak yeterli bir kişinin cinsel yakınlığa ya da cinsel ilişkiye söz ile ya da aşikâr eylemler ile izin vermesidir. Yasal olarak yeterli olmama ya da uykuda olma, madde etkisinde olma, herhangi bir nedenle bilincini kaybetme, bilinci yerinde olsa da fiziksel hastalık nedeniyle konuşamama, hareket edememe gibi durumlarda kişi onay verecek durumda değildir. Silahla veya başka şekilde tehdit, fiziksel zorlama, baskı ve otoritenin kötüye kullanılması durumlarında kişi reddedebilecek durumda değildir; dolayısıyla onay söz konusu olamaz. Kişi onay verecek durumda olduğunda herhangi bir zamanda ya da koşulda onayını geri çekilebilir. Onay tek seferliktir. Yani bir kişinin bir tarihte ya da bir saatte cinsel yakınlığa ya da cinsel ilişkiye onay vermiş olması bir sonrakine onay vereceği anlamına gelmez. Cinsel deneyim esnasında da onayın sürekliliği esastır, onay her zaman geri alınabilir.

Onay (rıza) inşası: Kişinin onayının olmadığı durumlarda “hayır”ı “evet”e çevirmek için kullanılan, fiziksel zorlama içermeyen bütün yöntemlerdir. Israr (sürekli talep etme), manipülasyon (kişilerin düşünce ve davranışlarını değiştirmek için çeşitli yollarla etkileme, yönlendirme), duygusal tehditler (rıza verilmezse başkalarına gitme tehdidi), ikna süreçleri (hediyeler, maddi destek ve ikram), duygusal baskı (kişiye kendini suçlu hissettirme), kaygıyı azaltma (birliktelik üzerine verilen güvenceler) vb. yöntemleri içerebilir. Fiziksel zorlama içermeyen bu yöntemler psikolojik şiddet türüdür. Otoritenin kötüye kullanılması bir onay

(rıza) inşası biçimidir.

Otoritenin kötüye kullanılması: Otoritenin kötüye kullanılması hiyerarşik ilişkilerde meydana gelir. Bir kişi, diğeri üzerinde güç ve kontrol sahibidir. Dolayısıyla hiyerarşik olarak yukarıda olan kişinin, daha aşağıda olana flört, cinsel yakınlık ya da cinsel ilişki teklifinin reddedilmesi halinde reddeden için olumsuz sonuçlara neden olabilir: işten atılma, eğitim sürecinin sekteye uğraması, meslekte yükselme olanaklarının elinden alınması gibi.

Cinsel şiddet: Maruz bırakılan kişinin onayı olmadan ya da kişi onay verebilecek/ reddedebilecek durumda değilken, kişiye karşı işlenmiş cinsel bir eylem ya da eylem girişimidir.

Cinsel saldırı: Bir kimsenin vücut dokunulmazlığının, kişinin rızasına dayalı olmayan cinsel nitelikli davranışlarla süreklilik arz etmek zorunda olmaksızın ihlal edilmesini tanımlar.

Cinsel taciz: Cinsel nitelik taşıyan, rızaya dayalı olmayan fiziksel temas ya da fiziksel temas içermeyen yakınlık çabaları gibi istenmeyen, rahatsızlık verici tavır, davranış ya da sözel ifadeler olarak tanımlanabilir. Tek bir olay biçiminde ya da sürekli bir biçimde olabilir. Doğrudan ya da örtülü biçimde olabilir.

- Cinsel içerikli yorumlar yapmak,
- İstenmeyen cinsel içerikli resimler göndermek,
- Pornografik materyal göstermek, telefon ya da elektronik ortamda gönderme yolu ile rahatsız etmek (siber taciz),
- Cinsel içerikli iletiler paylaşmak,
- Teşhirci davranışlar,
- Cinsel saldırıya maruz bırakmak ile tehdit etmek,
- Cinsel ilişki teklifi ya da başka bir talebi reddedildiği takdirde maruz kalan hakkında söylentiler, dedikodular çıkarmakla tehdit etmek,
- Gözetleme ya da teşhircilik,
- Rıza olmadan video ya da fotoğrafını çekmek, rıza olmadan bu materyalleri yaymak ya da yaymakla tehdit etmek.

Düşmanca çalışma ortamı yaratan cinsel taciz: İstenmeyen, rahatsız eden, küçük düşürücü cinsel içerikli şakalar, yorumlar, cinsel içeriğe sahip materyallere maruz bırakma ile meydana gelir.

- Laf atmak, cinsel içerikli şaka yapmak,
- Maruz kalan kişi açıkça ya da örtük şekilde rahatsız olduğunu belli etmesine rağmen, bedensel görünüş ile ilgili yorum yapmak, iltifatlarda bulunmak ya da argo sözcükler kullanmak,
- Müstehcen yorumlar yapmak,
- Kişinin cinsel yaşamıyla ilgili sorular sormak ya da dedikodu üretmek,
- Cinsiyetçi, homofobik, transfobik şakalar yapmak,
- Cinsiyete ya da cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine, cinsiyet ifadesine ilişkin ayrımcı

söz ve eylemlerde bulunmak: kasıtlı bir şekilde bir kimseyi yanlış bir isim ya da zamirle çağırmak, o kimseyi dışlama ya da ondan bilgi saklamak.

- Cinsel kimlikle ilgili bir özelliğin kişinin onayı dışında açık edilmesiyle, ifşayla tehdit etmek ya da bu eylemi gerçekleştirmek.

Ödül/ tehdit içeren (quid pro quo) cinsel taciz: Ödüllendirme vaadi ve misilleme/misilleme tehdidinden oluşur.

Ödüllendirme vaadi: Kişinin cinsel ya da duygusal amaçlı bir davranış ya da teklifi kabulü durumunda ödül, terfi, not ya da benzeri hak etmediği kazançlar elde etmesini içeren açık ya da ima yolu ile her türlü ayrıcalık vaadinde bulunulmasıdır.

Misilleme: Cinsel ya da duygusal amaçlı gayret ya da tekliflerin reddi ve/ya da tacize uğradığını düşünerek şikâyet etme yoluna gitmesi/gitmek istemesi nedeniyle, bu duruma maruz kalan kişinin iş ya da eğitim yaşamının intikam/misilleme amacı ile zorlaştırılmasının açık ya da ima yolu ile söylenmesi, kişinin gelişiminin engellenmesidir (örneğin öğrenci ise not kırılması, çalışan ise terfinin engellenmesi).

Flört şiddeti: İlişki içerisinde fiziksel, cinsel, psikolojik, sosyal ya da herhangi bir iletişim aracı kullanılarak şiddet içeren davranışlarda bulunulmasıdır.

İsrarlı takip: Sözlü, yazılı, davranış olarak ya da herhangi bir iletişim aracı kullanılarak kişinin güvenliğinden endişe etmesine neden olacak korku ve çaresizlik duygusu yaratan ve kişiyi baskı altında tutan her türlü cinsel tutum ve davranışı ifade eder. Kişinin peşine takılma, evinin, okulunun, işyerinin önünde bekleme, yolda uzaktan ya da yakından izleme, kişisel bilgilerini, gündelik hayatını öğrenmek üzerine soruşturma yapma ve bu bilgileri taciz etme amaçlı kullanma eylemleri ısrarlı takip olarak nitelendirilmektedir.

Mobbing/yıldırma: İşyerinde bir ya da birkaç kişi tarafından sistematik bir şekilde, düşmanca ve etik olmayan iletişim biçimleri ile bir çalışanın çaresiz ve savunmasız bir konuma itilmesi, bu durumun davranışlarla sürdürülmesidir. Kamusal alanda / iş yaşamında var olmak, hem temsiliyet hem de ekonomik eşitlik bakımından toplumsal cinsiyet eşitliği ile yakından ilişkilidir. İdeal toplumsal cinsiyet eşitliğinde farklı hiyerarşik tabakalarda farklı toplumsal cinsiyetlerin eşit ya da dengeli şekilde yer alması uygundur. İş yaşamında önemli bir sorun olan mobbing/yıldırma, bir taciz/şiddet biçimidir, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili olabilmektedir. Örneğin bir kadın, ödül/tehdit içeren cinsel tacize maruz kalarak, hiyerarşik olarak kendisinden üst konumdaki kişiyi reddetmesiyle misilleme sonucu mobbing yaşayabilir.

Hiyerarşik İlişkiler Bağlamında Uygun Olmayan Durumlar:

Psikiyatristlerin üzerlerinde akademik ya da kariyer belirleyici otoriteye sahip oldukları tıp öğrencileri ya da tıpta uzmanlık öğrencileri ile romantik ve/ya da cinsel ilişkiye girmeleri uygun değildir. Bu ilişkiler rızaya dayalı bile olsa, güç ilişkilerinden bağımsız olamaz. Otoritenin kötüye kullanılmasına uygun ortam yaratır. Ödül/tehdit içeren (quid pro quo) cinsel tacizin

ortaya çıkması muhtemeldir. Bu tür cinsel tavır ve yaklaşımların ortaya çıkmasında esas sorumluluk hiyerarşik sıralamada daha üst konumda olan kişinin üzerindedir. Bu kişi, böyle bir durumun meydana gelmesinde engelleyici rol üstlenmekle de yükümlüdür. Aralarında otorite ilişkisi kurulmadan önce, rızaya dayalı ilişkileri süregelen iki kişi arasında, sonradan otorite ilişkisi kurulursa, hiyerarşik sıralamada daha üst konumda bulunan kişinin otorite ilişkisini bitirmesi gerekir (örneğin, danışmanlığı başka bir öğretim üyesine devretmek ya da öğrencinin sınıf değiştirmesini sağlamak vb.).

Psikiyatristler çalışma ortamında ve çalışma ortamı dışında ayrımcı, cinsiyetçi şakalardan ve ifadelerden kaçınmalıdır. Öğrencinin özel yaşamı, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi hakkında dedikodu yapmamalı, bu bilgileri yaymamalı, kariyerine engel olmamalıdır.

Psikiyatristlerin hastaları ile romantik ve/ya da cinsel ilişkiye girmeleri etik açıdan uygun değildir. Bu ilişkiler rızaya dayalı bile olsa, aktarımdan ve güç ilişkilerinden bağımsız olamaz. TPD Psikiyatri Meslek Etiği Kuralları'na göre, psikiyatri hekimi hastası ile tanı ve tedavi amacı taşımayan herhangi bir ilişkiye giremez. Psikiyatri hekimi ve hastası arasında cinsel tavır ve yaklaşımların ortaya çıkmasında esas sorumluluk hiyerarşik sıralamada daha üst konumda olan psikiyatriste aittir. Özellikle psikoterapi uygulanan psikiyatrist-hasta ilişkilerinde terapötik ilişkinin doğası, hekimin hastanın yaşamına, isteklerine ve ihtiyaçlarına tanıklık etmesi, diğer tıp dallarına kıyasla psikiyatri hekimine başvuran hastaları otoritenin kötüye kullanılması bağlamında daha kırılgan bir hale getirir. Psikiyatri hekimi, hasta hekim ilişkisini ve aktarım ilişkisini yalnızca hastanın tanı ve tedavisi için kullanılmalıdır. Aktarım, kişi hayatta olduğu sürece devam ettiğinden, bir kez dahi olsa, psikiyatrist-hasta ilişkisi kurulan kişi ile romantik ve/ya da cinsel ilişkiye girilmesi etik açıdan uygun değildir.

Hasta olarak psikiyatriste başvuran kişi hastalığından, terapötik ortamda ortaya çıkan aktarım ilişkisinden ya da psikiyatristin hiyerarşik konumundan kaynaklanan nedenlerden dolayı romantik ve/ya da cinsel ilişki talebinde bulunabilir. Psikiyatri hekimi, hastanın klinik durumuna göre sözel, davranışsal engelleme, sınır koyma ve terapötik ilişkinin başladığı andan itibaren çerçeve oluşturmakla yükümlüdür. Gereğinde idari önlemleri devreye sokabilir ya da yasal yollara başvurabilir.

7. BİRİMİN KURULUŞU

TPD bünyesinde “Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi” kurulur. Birim biri başkan, biri yazışmaların takibinden sorumlu sekreter olmak üzere en az beş üye olacak şekilde Türkiye Psikiyatri Derneği Merkez Yönetim Kurulu tarafından oluşturulur. Birimde, Kadın Ruh Sağlığı ÇB'den iki; Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi ÇB, Asistan Hekim Komitesi ve Merkez Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği birer üyenin yer alması teşvik edilir, gözetilir. Toplam üyelerin en az üçü kadın olmalıdır. Herhangi bir nedenle birim üyelerinden birinin görevden ayrılması durumunda yukarıda tanımlanan esaslara uygun olarak Birimin görev süresi tamamlanıncaya değin yeni üye atanır. Birimin görev süresi iki yıldır ve atandığı dönemdeki MYK'nın görev süresi ile sınırlıdır. İki yılın sonunda en az iki üyenin birimdeki görevine devam etmesi amaçlanır ve bu doğrultuda çaba sarf edilir.

Birimde görev yapan kişilerin isimlerinin ve güncel iletişim bilgilerinin TPD web sayfası üzerinden duyurulması ve tüm çalışanlar tarafından kolay erişilebilir olması sağlanır.

Taciz ile ilgili disiplin cezası almış kişiler, Birim üyeliğine seçilemezler. Birim üyeliği sırasında, cinsel taciz ile ilgili bir disiplin soruşturması açılan kişinin üyeliği, soruşturma tamamlanıncaya kadar askıya alınır. Ceza alması durumunda, Birim üyeliği düşer.

8. İLKELER

Gizlilik İlkesi: Cinsel taciz iddialarının ele alınmasında tüm aşamalarda başvuru sahibi kişi ve şikâyet edilen kişinin özel hayatlarının gizliliği ilkesine uygun davranılır. İnceleme süresince tarafların özel yaşamlarıyla ilgili ayrıntıların sosyal ortama taşınmadan çözüme kavuşturulabilmesi açısından gereken özen gösterilir. Başvurularla ilgili tüm belgeler, yasal zorunluluklar dışında, bir sonraki dönem birim üyeleri ve TPD'nin yetkili kurulları dışındaki merci ve kişilere kapalıdır.

Özen Gösterme İlkesi: Cinsel taciz iddiaları karşısında, tacize uğrayanın tekrar travmatize edilmesine yol açabilecek ve tarafların insan onurunu zedeleyebilecek her türlü davranıştan kaçınmak ve bu tür davranışların ortaya çıkmasını önlemek hususlarında dikkat ve özen gösterilir.

Güven İlkesi: Gizlilik ve özen gösterme ilkelerine uyularak, tarafların güven duygusunu zedelemeyecek şekilde davranılır.

İvedilik İlkesi: Cinsel taciz ve cinsel saldırı iddiaları karşısında vakit geçirmeden harekete geçilmesine dikkat edilir.

Başvuranın Beyanı İncelemeye Esastır ilkesi: Cinsel taciz ve cinsel saldırı fiillerinin işlenme şekli, çoğu zaman iki kişi arasında geçip kanıtlanması zor bir durum yaratmaktadır. Bu nedenle cinsel taciz ve/ya da cinsel saldırıyla ilgili değerlendirme sürecine başlarken "*başvuranın beyanı esastır*" ilkesinden hareket edilir. Bu ilke, şiddete uğrayanın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve diğer nedenler dolayısıyla şikâyet edememesi gibi durumlar gözetilerek getirilmiş olup, sadece değerlendirme sürecinin başlatılmasıyla ilgilidir. Çok defa açık kanıtların olmadığı durumlarda da tacizin doğasına, olayın bağlamına ve kişilere dair daha bütünsel bir akıl yürütmeye olayın niteliğini anlama ilkesiyle birlikte söz konusu olup tek başına inceleme sonucunu belirlemez.

Yargılamaksızın Destek İlkesi: Birim tarafından şikâyet sahibine, sürecin her aşamasında ve talebi doğrultusunda psikolojik, tıbbi ve hukuki destek sağlanması esastır.

Farkındalık ve Önlemler: Bu politika belgesi, TPD'nin tüm bileşenlerini cinsel taciz iddiaları üzerinden duygusal ve diğer kişisel hesaplaşmaların görülmemesi konusunda uyarır.

9. BİRİMİN FAALİYETLERİ

Birim, amacını gerçekleştirmek için aşağıdaki faaliyetlerde bulunur:

- a. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir meslek örgütü oluşturmak, bu çerçevede cinsel taciz, cinsel saldırı ve kadınlara, LGBTİ+ bireylere yönelik her türlü şiddete karşı farkındalık ve duyarlılık yaratmak için eğitim, tanıtım ve benzeri çalışmalar düzenler.
- b. Yurt içindeki ve yurt dışındaki kadın örgütleri başta olmak üzere, kamu, özel kurum ve kuruluşlar ile cinsel taciz ve saldırı konularında çalışmak üzere işbirliği yapar, platformlar oluşturur ya da var olan platformlara ve çalışmalara katılır.
- c. Başvurucuya destek vermek, başvurucuyu güçlendirmek ve istenmeyen cinsel davranışları durdurmak yönünde cesaretlendirebilmek için çalışmalar yürütür.
- d. Başvurucunun korunması, yaşadığı ya da yaşamakta olduğu ya da tanık olduğu durum ve olayları güven içerisinde bildirebilmesi için TPD Merkez Yönetim Kurulu'nu bilgilendirir ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlar.
- e. Cinsel taciz, cinsel saldırı ve kadınlara ve LGBTİ+ bireylere yönelik her türlü şiddet şikayetleri için etkili, güvenilir, gizlilik ilkesine uygun, başvuranın beyanının esas alındığı bir başvuru mekanizması oluşturur.

10. BİRİMİN İŞLEYİŞ USULÜ

- a. Psikiyatri hekimi (öğretim üyesi/idari sorumlu/uzman/uzmanlık öğrencisi) tarafından cinsel şiddete maruz kaldığını ya da böyle bir duruma tanık olduğunu düşünen kişiler, birime ya da TPD Merkez Yönetim Kurulu'na başvurabilir. Birim resen öğrendiği olaylarla ilgili olarak, cinsel şiddete maruz kalan kişinin onayını alma koşuluyla, başvuru beklemeksizin, harekete geçebilir ve/ya da Merkez Yönetim Kurulu, resen öğrendiği olaylarla ilgili olarak birimi göreve çağırabilir.
- b. Kendisine başvuru yapılan kişi, çalışma birimleri ya da kurullar, başvurucuyu birim hakkında bilgilendirmek ve birime yönlendirmekle yükümlüdür.
- c. Her başvuru için birim tarafından kayıt açılır, bir kayıt numarası verilir ve takip eden işlemler bu kayıt numarası kullanılarak gerçekleştirilir. Kayıt formu başvurunun tarihini, konusunu ve başvurunun taleplerini içerir. Kayıt formuna eklenecek diğer bilgiler başvurunun onayına tabidir.
- d. Başvuruya konu olan olayın taraflarından herhangi biri ile birim üyelerinden herhangi birinin akademik, idari ya da özel bir ilişkisi olması durumunda, söz konusu birim üyesi başvuru sürecine dahil edilmez. Söz konusu ilişkinin sonradan öğrenilmesi ya da fark edilmesi durumunda da birim üyesi başvuru ile ilgili süreçten ayrılır.

e. Birime doğrudan ya da yönlendirme yoluyla ulaşan başvurularda, birim tarafından görevlendirilecek en az iki üye ve başvurunun kabulüne bağlı olarak TPD Hukuk Bürosu'ndan bir avukat başvuru ile yüz yüze ya da online olarak görüşür, başvuru dinler, ihtiyaç ve taleplerini öğrenir. Başvurucuyu hukuki ve diğer çözüm seçenekleri, bu seçeneklerde izlenen süreçler, bu seçeneklerin her birinin yaratabileceği riskler ve alınması gereken önlemler konusunda bilgilendirir.

f. Başvurucunun, şikayet konusuyla ilgili yaşadıklarını, her aşamada yeniden anlatmak zorunda kalarak ikincil mağduriyet yaşamaması için (başvurucunun kabulüne bağlı olarak ses kaydının/online görüşme kaydının alınması gibi), gerekli düzenlemeleri yapar, önlemleri alır. Görüşme sırasında mağduriyeti artıracak sorgulayıcı ve suçlayıcı söz, davranış, tavır ve imalardan kaçınılır.

g. İlk görüşme sırasında birim üyeleri ve varsa görüşmeye katılan Hukuk Bürosu üyesi tarafından, daha sonraki aşamalarda başvurunun beyan ve açıklamalarına yeniden başvurmayı gerekli kılmayacak şekilde ve özenle bir kayıt oluşturulur.

h. Başvurucunun talep ve ihtiyaçları ile varsa ilgili hekimin açıklamaları, cevapları ve genel tavır tutumu dahil olmak üzere bu aşamaya kadarki yaşananlar, varsa dayanak belgeler, görüşme notları ve tutanaklar ile birlikte birim tarafında bir değerlendirme raporu hazırlanır. Değerlendirmeye ilişkin bilgi ve belgeler birimin değerlendirme raporu ekinde Merkez Yönetim Kuruluna iletilir.

i. Birim tarafından oluşturulan değerlendirme raporunda başvurunun, adı geçen hekimle ilgili deontolojik yönden bir şikayette bulunup bulunmayacağı ayrıca bildirilir. Şayet bu yönde bir şikâyet olacaksa Merkez Yönetim Kurulu'na bildirilir.

j. Başvuruların kabulü ve başvurucuya destek sağlanması için başvurunun beyanı esas alınarak inceleme başlatılır. İncelemeye başlamak için başvurucudan cinsel şiddet eylemlerinin varlığını kanıtlaması beklenmez.

11. YÜRÜRLÜK

Bu belge TPD Merkez Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiş olup 15.05.2021 tarihinde yürürlüğe girer.

12. YÜRÜTME

“Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi”nin oluşumu ve işleyişine ilişkin çalışmaları TPD Merkez Yönetim Kurulu yürütür.

Kaynaklar

Ankara Üniversitesi Cinsel Şiddet ve Cinsel Saldırıya Karşı Politika Belgesi.

<http://cts.ankara.edu.tr/ankara-universitesi-cinsel-tacize-ve-cinsel-saldiriya-karsi-politika-belgesi> adresinden indirildi (13.01.2021)

Basile KC, Smith SG, Breiding MJ, Black MC, Mahendra RR. Sexual Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements, Version 2.0. Atlanta (GA): National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention; 2014.

CETAD, TNPĐ, TPD ortak açıklaması. <https://www.cetad.org.tr/4/haber-ve-duyurular/140/cetad-tnpd-ve-tpd-den-ortak-aciklama> adresinden indirildi (13.01.2021)

Cinsel Haklar Bildirgesi. <https://www.psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/39/cinsel-haklar-bildirgesi> adresinden indirildi (03.03.2021).

Çayır K, Ayan-Ceyhan M (2012) Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi University Press.

Gülseren L, Başterzi AD (2017) Kadına yönelik aile içi cinsiyetçi şiddet: klinik uygulamada yaklaşım ve sorumluluklar. Gündelik Yaşamdan Kliniğe Şiddet ve Psikiyatri içinde. Gülseren L (ed). TPD Yayınları. ILO, UNWOMEN (2019) Çalışma Yaşamında Kadınlara Yönelik Şiddet ve Tacizle Mücadele El Kitabı.

İstanbul Tabip Odası 14.04.2018 tarihli Olağan Genel Kurul Kararı. Cinsel Şiddeti Önleme ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme Birimi Yönergesi

İstanbul Sözleşmesi <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss81.pdf> adresinden indirildi (03.03.2021)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html adresinden indirildi (03.09.2012).

Kümbetoğlu B (2010) Değersizleştirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet. Dişillik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni. İnceoğlu Y, Altan Kar (ed.) 1. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.39-61.

OVIEDO Sözleşmesi 2003. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5013.html> adresinden indirildi (03.03.2021).

TPD 20. Yıl Sempozyumu (2015). Kadın Hakları ve Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Politika Belgesi. Başterzi AD, Yılmaz AG (Koordinatörler).

TPD Ruh Hekimliği (Psikiyatri) Meslek Etiği Kuralları 2002. <https://www.psikiyatri.org.tr/tpd-kutuphanesi/belge/311>

TPD Soruşturma, Kovuşturma ve Merkez Onur Kurulu Yönetmeliği 2019. <https://www.psikiyatri.org.tr/tpd-kutuphanesi/belge/315>

TTB Etik Bildirgeleri (2020) https://www.ttb.org.tr/yayin_goster.php?Guid=4d13145a-905f-11ea-9b7d-6d38d16eb233 adresinden indirildi (22.04.2021)

TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları. https://www.ttb.org.tr/etik_bildirge.php adresinden indirildi (03.03.2021)

TTB Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi.10 Haziran 2017, TTB

Büyük Kongre. https://www.ttb.org.tr/kollar/kadinhekim/haber_goster.php?Guid=e155e11c-2b8c-11e9-bc3c-f2f3ebbfcb2 adresinden indirildi (13.01.2021)

WHO. Violence against women. 29 Kasım 2017. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> adresinden indirildi (17.01.2021)